

Sygn. akt II AKa 171/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 czerwca 2014 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w II Wydziale Karnym w składzie:

Przewodniczący:	SSA Ryszard Ponikowski
Sędziowie:	SSA Edward Stelmasik SSO del. do SA Piotr Kaczmarek (spr.)
Protokolant:	Anna Dziurzyńska

przy udziale prokuratora Prokuratury Apelacyjnej Teresy Łozińskiej - Fatygi

po rozpoznaniu w dniu 26 czerwca 2014 r.

sprawy **wnioskodawcy F. S.**

o odszkodowanie i zadośćuczynienie

z powodu apelacji wniesionej przez wnioskodawcę

od wyroku Sądu Okręgowego w Świdnicy

z dnia 12 marca 2014 r. sygn. akt III Ko 419/13

I. **utrzymuje w mocy zaskarżony wyrok, uznając apelację za oczywiście bezzasadną;**

II. **obciąża Skarb Państwa kosztami postępowania odwoławczego.**

UZASADNIENIE

F. S. wniósł wniosek do Sądu Okręgowego w Świdnicy o zasądzenie odszkodowania i zadośćuczynienia na jego rzecz w kwocie 500.000 zł. za krzywdy poniesione w czasie stanu wojennego oraz krzywdy od marca 1968 roku do czasu stanu wojennego.

Sąd Okręgowy w Świdnicy wyrokiem z dnia 12 marca 2014 r. (sygn. akt III Ko 419/13) oddalił żądanie wnioskodawcy F. S. w całości.

Kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa.

Apelację od tego orzeczenia wniósł F. S. za pośrednictwem pełnomocniczki, która zarzuciła:

I. obrazę prawa materialnego, w szczególności:

- przyjęcie, że wnioskodawca nie spełnia warunków określonych w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. a nieustalanie, że F. S. działał już od 1969 r. na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, poprzez pominięcie faktów, że wnioskodawca przedstawił, iż już w marcu 1968 r. tj. został pobity przez Milicję a następnie zwolniony z pracy z Zakładu (...) we W. i musiał wyjechać do innego województwa: także w 1975 r. za zorganizowanie protestu – również został zwolniony z pracy i z rodziną przez cztery miesiące pozostawał bez pracy i dochodów,

- co oznacza, że do niniejszej sprawy mają zastosowanie również przepisy ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych okresu powojennego (Dz. U Nr 17, poz. 75 ze zm.).

II. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyroku, który miał wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie:

- przyjęcie, że wnioskodawca F. S. już 6 czerwca 1982 r. uzyskał zgodę na wyjazd na stałe do USA (wnioskodawca z rodziną wyjechał w grudniu 1982 r. do Kanady) ustalając, że w dniu 22 maja 1982 r. został zarejestrowany w Wydziale V (...) w W. (gdzie ukrywał się od 13.12.1981 r.) z powodu podejrzenia o prowadzenie wrogiej działalności na rzecz (...) i dopiero 11.09.1982 r. prowadzenie sprawy zakończono – o czym wnioskodawca nie został zawiadomiony;

- pominięcie faktu, iż kiedy po 13 grudnia 1981 r. wnioskodawca F. S. ukrywał się – w jego domu w okresie od stycznia do marca 1982 r. gdzie przebywała ciężarna żona z czwórką dzieci, były przeprowadzane rewizje w poszukiwaniu dowodów wrogiej działalności F. S. wobec Państwa Polskiego.

Pełnomocniczka wnioskodawcy wniosła o zmianę wyroku i uwzględnienie wniosku zasądzając koszty zastępstwa procesowego według norm przepisanych względnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja wniesiona przez pełnomocnika wnioskodawcy od wyroku Sądu Okręgowego w Świdnicy z dnia 12 marca 2014r. sygn. akt III Ko 419/13 była oczywiście bezzasadna i jako taka nie mogła zostać uwzględniona.

Przed odniesieniem się do poszczególnych zarzutów podniesionych w apelacji, dla właściwej oceny tychże zarzutów, zasadnym jest powtórzenie istoty zagadnienia ,która skutkowało tym, że w przedmiotowym postępowaniu Sąd I instancji nie znalazł podstaw prawnych do uwzględnienia wniosku w żadnym zakresie. I tak, po pierwsze, zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (zwanej dalej ustawą), osobie wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia lub wydano decyzję o internowaniu w związku z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981r. stanu wojennego przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę ,wynikłe z wykonania orzeczenia lub decyzji. Uzupełnieniem podstawy wyrażonej w art. 8 ust. 1 ustawy jest treść art. 11 ust. 2 ustawy, zgodnie z którym przepisy od art. 8 do art.10 ustawy mają odpowiednie zastosowanie wobec osób pozbawionych życia albo wolności przez organy o których mowa w art. 1 ust.1 ustawy bez przeprowadzania postępowania zakończonego orzeczeniem. Nie może budzić wątpliwości twierdzenie, że wskazana treść przepisów ,mających stanowić podstawę prawną dochodzonych przez wnioskodawcę roszczeń, podobnie jak treść samej ustawy, była mu znana na co wskazuje , po pierwsze ,jego oświadczenie zawarte w protokole rozprawy z dnia 12 marca 2014r. (k.45), po drugie , dostarczenia wnioskodawcy treści ustawy jako załącznika do informacji udzielonej mu przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów pismem z 10 października 2012r. (k.8), po trzecie faktu, iż pomiędzy uzyskaniem informacji o podstawie na jakiej ewentualnie domagać się może odszkodowania i zadośćuczynienia, a złożeniem wniosku inicjującego przedmiotowe postępowanie upłynął rok czasu, a więc okres umożliwiający precyzyjne zapoznanie się z treścią ustawy.

Roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie oparte na w/w ustawie mają charakter cywilnoprawny ,co rodzi ten procesowy skutek, że ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie która z tego faktu wywodzi skutki prawne (art. 6 k.c. , art. 232 k.p.k. w zw. z art. 558 k.p.k.). Tym samym wnioskodawca, w ramach ciężaru dowodu, zobligowany jest

do wykazania poprzez odpowiednią inicjatywę dowodową istnienia po jego stronie podstaw faktycznych i prawnych do odszkodowania jak też zadośćuczynienia, wynikających ze wskazanego art. 8 lub też art. 11 ustawy . Okolicznością całkowicie bezsporną jest poczynione przez Sąd meriti ustalenie, że w stosunku do wnioskodawcy nie tylko nie wykonano decyzji o internowaniu ,ale decyzja taka nie była w ogóle wydana, jak też to , iż wobec wnioskodawcy nie zostało wydane orzeczenie co do którego nastąpiłoby stwierdzenie jego nieważności w trybie przewidzianym m.in. w art. 4 ustawy tj. orzeczenia wydanego przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości w stosunku do czynu zarzucanego lub przypisanego, który związany był z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego ,jak też aby orzeczenie takie wydano z powodu takiej działalności lub za opór przeciwko kolektywizacji lub obowiązkowym dostawom . To ustalenie Sądu meriti nie jest kwestionowane przez apelującego , pozostając logiczną konsekwencją samego wniosku sporządzonego przez wnioskodawcę, jak też jego zeznań , w których nie kwestionuje on tych okoliczności, wskazując natomiast na to, iż w związku z wprowadzeniem stanu wojennego ukrywał się w obawie przed tym że zostanie internowany, opisując także szereg różnego rodzaju represji jakie miały go spotykać w związku z jego postawą polityczną, zarówno przed jak i po wprowadzeniu stanu wojennego. Wnioskodawca wskazał dwie okoliczności ,które rodziły konieczność ustalenia czy nie zachodzi sytuacja o której w mowa we wskazanym już art. 11 ust. 2 ustawy tj. ustalenia czy nie doszło dwukrotnie , a to w marcu 1968r. oraz w październiku 1982r. do faktycznych pozbawień wolności wnioskodawcy poprzez jego zatrzymanie przez funkcjonariuszy milicji obywatelskiej. W tym zakresie obowiązkiem wnioskodawcy było zarówno wykazanie tych faktycznych pozbawień wolności, jak też wykazanie , że miały one związek tj. ich przyczyną było prowadzenie przez osobę faktycznie pozbawioną wolności takiej aktywności, która stanowi podstawę do uznania orzeczenia za nieważne. (art. 1 ustawy). Dostrzec przy tym należy, że niezależnie od ciężaru dowodowego ciężącego na wnioskodawcy Sąd rozpoznający wniosek nie jest zwolniony z obowiązku realizacji takich zasad procesowych jakie wynikają m.in. z art. 2 § 2 k.p.k. , art. 4 k.p.k., czego procesowym wyrazem jest m.in. art. 167 k.p.k. i art. 366 k.p.k. Realizując ten obowiązek Sąd meriti dopuścił z urzędu dowód z informacji co do tego czy i jakie akta postępowań prowadzonych wobec wnioskodawcy znajdują się w Instytucje Pamięci Narodowej , a następnie zapisów tychże akt (k. 31,34-38, akta IPN Wr EAWB 66270), jak też przesłuchanie wnioskodawcy w charakterze świadka (k. 44-45). W materiałach zgromadzonych w IPN brak jakichkolwiek danych dotyczących bądź to faktycznego pozbawienia wolności wnioskodawcy bądź też prowadzenia wobec niego jakiegokolwiek postępowania o charakterze karnym ,zakończonego orzeczeniem tj. takiego co do którego istniałyby podstawy do stwierdzenia nieważności na podstawie ustawy. W związku z tym Sąd I instancji ustaleń mógł dokonać praktycznie wyłącznie w oparciu o dane wynikające z innych dowodów ,w szczególności przesłuchania wnioskodawcy ,co też uczynił, ustalając co do zatrzymania w październiku 1982r. po pierwsze że miało ono miejsce ,po wtóre ustalając jego okoliczności tj. zatrzymanie przez funkcjonariuszy milicji na okres 12 godzin w sytuacji w której wnioskodawca powracał wraz z torbą z artykułami żywnościowymi , otrzymanymi w ramach pomocy charytatywnej, w sytuacji której zostało to uznane przez nieustalonych funkcjonariuszy dokonujących zatrzymania za budzące podejrzenia , co skutkowało następczym zatrzymaniem wnioskodawcy. Brak jest w zeznaniach wnioskodawcy jakichkolwiek danych pozwalających w sposób zasadny wiązać to faktyczne pozbawienie wolności z wcześniejszą aktywnością wnioskodawcy dotyczącą jego aktywności w związku zawodowym oraz w zakresie przez niego opisywanych, a dotyczącym funkcjonowania w poszczególnych zakładach pracy. Dla ustalenia, że faktyczne pozbawienie wolności może stanowić postawę odszkodowania lub zadośćuczynienia na gruncie przedmiotowej ustawy konieczne jest ustalenie, że zatrzymanie to pozostaje w związku z działalnością osoby dotkniętej takim faktycznym pozbawieniem wolności, a określonym w art. 1 ustawy. Istotne przy tym jest, iż konieczne jest ustalenie istnienia po stronie funkcjonariuszy organu dokonujących takiego faktycznego pozbawienia wolności takiej właśnie motywacji (świadomości co do takiej chociażby przypuszczalnej aktywności) do pozbawienia wolności ,innymi słowy nie wystarczy tylko ewentualne subiektywne przekonanie osoby zatrzymywanej co do powodów takiego zatrzymania (na marginesie można zauważyć że nawet sam wnioskodawca nie przypuszcza że to jego zatrzymanie w październiku 1982r. miało związek z jego wcześniejszą aktywnością), a koniecznym jest ustalenie, chociażby w oparciu o zasady logiki i doświadczenia życiowego , że właśnie taka aktywność osoby zatrzymywanej była podstawą faktycznego pozbawienia wolności. Skoro Sąd meriti trafnie ustalił, że brak jest podstaw do powiązania zatrzymania wnioskodawcy w październiku 1982r. z jego wcześniejszą aktywnością to tym samym brak jest przesłanki koniecznej do przyjęcia, że sytuacja ta odpowiada tej opisanej w treści art. 11 ust. 2 ustawy ,co już samo w sobie skutkować musiało brakiem możliwości uwzględnienia jakiegokolwiek roszczenia w tym zakresie. Wnioskodawca w ramach

realizacji ciężaru dowodowego nie wykazał aby opisywane przez niego we wniosku pobicie i zatrzymanie przez funkcjonariuszy milicji w marcu 1968r. wiązało się z którąkolwiek z działalności o których mowa w art. 1 ustawy. Poczynienie ustaleń w tym zakresie, zwłaszcza kompletnych, nie było możliwe ani w oparciu o zgromadzone dowody z dokumentów jak też zeznania samego wnioskodawcy, na marginesie można wskazać, iż w trakcie przesłuchania w charakterze świadka wnioskodawca wskazał (k.44v), iż poza jednym zatrzymaniem w W. (w październiku 1982) nie był zatrzymywany przez milicję. Skoro zatem nie wykazano aby ewentualne zatrzymanie wnioskodawcy w 1968r. związane było z jego działalnością, jako mieszczącą się w zakresie opisanym w art. 1 ustawy, to tym samym brak było podstaw do uwzględnienia roszczenia wnioskodawcy o odszkodowanie lub zadośćuczynienia z tytułu jego faktycznego pozbawienia wolności.

Apelujący, formułując zarzut naruszenia prawa materialnego, jak też w uzasadnieniu apelacji, odnosi się do zdarzeń jakie miały spotykać wnioskodawcę w związku z jego postawą, a mające postać zwalniania z pracy czy też konieczności zmiany miejsca pobytu w poszukiwaniu pracy. W tym zakresie przypomnieć należy o podstawach materialnoprawnych dochodzenia roszczeń odszkodowawczych i zadośćuczynienia, wynikających z ustawy tj. art. 8 ust. 1 - za poniesioną szkodę i doznaną krzywdę wynikłe z tytułu wykonania unieważnionego orzeczenia lub decyzji o internowaniu, art. 9 - symbolicznego upamiętnienia osoby, jeżeli śmierć była wynikiem wykonania orzeczenia, art. 10 - z tytułu wykonania przepadku lub konfiskaty, wreszcie art. 11, który stanowi, że przepisy art. 8-10 mają odpowiednie zastosowanie również wobec osób, co do których zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, jeżeli oskarżonego uniewinniono lub postępowanie umorzono z powodów, o których mowa w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k., i nie zostało prawomocnie zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie, a osoby te były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane, jak również wobec osób pozbawionych życia albo wolności bez przeprowadzenia zakończonego orzeczeniem postępowania.

Poza odpowiedzialnością odszkodowawczą Skarbu Państwa wynikającą z ustawy pozostają natomiast inne przejawy represji za działalność związaną z walką na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, takie jak zwolnienia z pracy, zmuszenie do przejścia na gorzej płatne stanowisko pracy, przeszukanie nie połączone z pozbawieniem wolności danej osoby, czy wreszcie nakłanianie czy nawet żądanie opuszczenia kraju. Było tak zarówno przed wejściem w życie nowelizacji ustawy, zawartej w ustawie z dnia 19 września 2007r. jak też po jej uchwaleniu. Ustawodawca w ramach noweli z września 2007r. dokonał rozszerzenia zakresu stosowania ustawy przez objęcie jej przepisami działalności opozycyjnej wobec systemu komunistycznego w latach 1957-1989, wskazując, że w dotychczasowym stanie prawnym nie było podstaw do żądania odszkodowania i zadośćuczynienia za działalności opozycyjną po 1956r. oraz za szkody wyrządzone decyzjami o internowaniu wydanymi na podstawie dekretu o stanie wojennym. Oczywistym jest przy tym ratio legis takiej nowelizacji tj. wręcz notoryjność faktu, że osoby dotknięte w PRL represjami za działalność opozycyjną walczyły z dużym poświęceniem o suwerenność Polski i poszanowanie praw człowieka, a stosowane wówczas represje często skutkowały m.in. utratą pracy, zanizaniem zarobków, czy utratą zdrowia (druk nr 595 z 2006r. Sejmu V kadencji). Z tej perspektywy nie budzi wątpliwości to, że ustawodawca w sposób w pełni zamierzony dokonał rozszerzenia kręgu osób uprawnionych do skorzystania z ustawy z 1991r. po pierwsze poprzez rozszerzenie okresu do którego odnosi się ta ustawa oraz zakresu sposobów represji wobec osób prowadzących taką działalność tj. m.in. internowanie. Ustawodawca dokonując świadomego wyboru pozostawił jednocześnie poza regulacją tej ustawy te formy represji, które bądź to nie wiązały się z wydaniem orzeczenia lub decyzji o internowaniu, czy też nie wiązały się z pozbawieniem wolności czy życia bez formalnego postępowania, a więc m.in. takie formy represji jakie dotknęły wnioskodawcę (podobnie jak szereg innych osób, czego dowodzą m.in. nie tylko materiały historyczne ale także szereg postępowań prowadzonych w sądach na podstawie tejże ustawy) polegających m.in. na zwalnianiu z pracy, przenoszenie na gorzej płatne lub wykonywane w gorszych warunkach zatrudnienie, czy wreszcie, co miało miejsce po wprowadzeniu stanu wojennego, zachęcanie a najczęściej wymuszanie wyjazdu za granicę bez faktycznej i prawnej możliwości powrotu, a to poprzez wydanie jednorazowych paszportów, co oznaczało w praktyce ekspatriację danej osoby.

Sąd Apelacyjny jest świadom tego, że sytuacja takiego ograniczonego zakresu odszkodowania i zadośćuczynienia może budzić w osobach dotkniętych takimi formami represji niezadowolenie czy wręcz czasami rozgoryczenie, jednak

zaspokojenie tych roszczeń, jak wyżej wykazano, nie jest możliwe na gruncie tej ustawy i próba ich zaspokojenia na tej podstawie prawnej musiałaby łączyć się z w istocie prawotwórczą rolą sądu, co naruszałoby zasadę podziału władz, wyrażoną w art.10 ust.1 Konstytucji.

Dostrzeżenie tej kwestii powoduje oczywistą bezzasadność zarzutów sformułowanych przez apelującego zarówno w zakresie zarzutu naruszenia prawa materialnego jak też błędu w ustaleniach faktycznych. Na płaszczyźnie prawnej brak ustalenia przez Sąd I instancji, w ramach ustaleń faktycznych, przeprowadzania przeszukań (rewizji) w miejscu zamieszkania wnioskodawcy, w czasie gdy wnioskodawca w tym miejscu nie przebywał z uwagi na ukrywanie się z obawy przed internowaniem, nie oznacza zakwestionowania przez Sąd I instancji prawdziwości twierdzeń wnioskodawcy, znajdujących poparcie m.in. w jego zeznaniach, wynika właśnie z faktu że jest to okoliczność z perspektywy art. 8 i 11 ustawy prawnie irrelevantna. Analogicznie ocenić należy zarzut błędu w ustaleniach faktycznych co do zgody jaką w dniu 6 czerwca 1982r. wnioskodawca miał uzyskać na wyjazd wraz z rodziną na stałe za granicę. Pomijając już nawet omyłkowe wskazanie przez apelującego daty 6 czerwca, w sytuacji w której ustalenia Sądu dotyczy daty 16 czerwca (k. 50v), które to ustalenia oparte jest o treść akt paszportowych (k.18) i wynika z zawartej tam daty wydania decyzji o wydaniu paszportu wnioskodawcy z prawem do jednokrotnego przekroczenia granicy, a to celem wyjazdu do USA, to ustalenia w tym zakresie są prawnie irrelevantne albowiem miałyby znaczenie tylko wówczas gdyby wobec wnioskodawcy wydano uprzednio orzeczenie co do którego istnieją podstawa do orzeczenia nieważności, decyzję o internowaniu albo stosowano sposoby o których mowa w art. 11 ustawy, w wyniku wykonania których wnioskodawca podjąłby decyzję o opuszczeniu terytorium Polski. Z tej perspektywy bez prawnie istotnego znaczenia pozostają ustalenia i rozważania Sądu meritum (k. 51v) co do kwestii mieszkania i pozostawionego tam dobytku.

Apelujący, formułując zarzut naruszenia prawa materialnego, podniósł także, że mają zastosowanie również przepisy ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych okresu powojennego, przy czym nie wskazał o jak rozumiane zastosowanie chodzi, w szczególności, który z przepisów tej ustawy miałyby zastosowanie i na jakiej podstawie normatywnej (odesłanie w przepisie, wykładania systemowa lub celowościowa). Sąd Apelacyjny odnosząc się do tak ujętego zarzutu w pierwszej kolejności wskazuje, że ustawa z 23 lutego 1991r. o uznaniu za nieważne orzeczeń... (powołane już art.8, 9,10,11) zawiera komplet przepisów materialnych, mających zgodnie z wolą ustawodawcy dawać podstawę dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia, zaś przepis art. 8 ust. 3 ustawy odsyła do przepisów rozdziału 58 k.p.k., z wyjątkiem art. 555 k.p.k., tylko w kwestiach proceduralnych, co wprost wynika z tego przepisu ("w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie mają odpowiednie zastosowanie..."). Tym samym brak podstaw normatywnych do stosowania na gruncie tej ustawy przepisów innych ustaw – jako podstaw roszczeń wynikających z tej ustawy. Niezależnie od tego, poddając analizie treść przepisów ustawy wskazanej przez apelującego uznać należało, że opisywana przez wnioskodawcę aktywność nie mieści się w pojęciu działalności kombatanckiej (art.1 ust.2), działalności z nią równorzędnej (art.2), okresów zaliczanych do okresów tych działalności (art.3), jak też represji (art.4, w szczególności ust.1 pkt.4), tak więc nawet gdyby ustawa ta mogła wprost lub odpowiednio znaleźć zastosowanie (co jak wyżej wykazano jest niemożliwe) na gruncie ustawy z 23 lutego 1991r. o uznaniu za nieważne orzeczeń... to i tak ustalony stan faktyczny nie byłby objęty zakresem tej ustawy.

O kosztach postępowania odwoławczego orzeczono na podstawie art.13 ustawy.